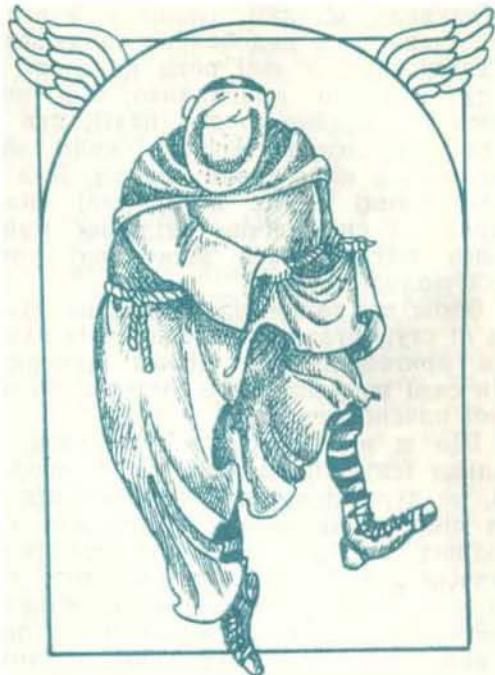


ЕМІЛІЯ ПАРДО БАСАН

ТАНЕЦЬ ХЕРУВИМА

Оповідання



Моє дитинство було приємним і веселим. Батьки мої мешкали у місті Компостела в старому будинку з червоними парчевими шторами, позолоченими різьбленими кріслами, китайськими ширмами, потъмянілими образами святих та портретами предків. Неподалік від нас жила батькова сестра, якій небо теж подарувало багатьох дітей. Нас було дев'ятеро: п'ять братів і чотири сестри, а по сусіству бігalo близько десятка двоюродих братиків і сестричок. Де вже тут нудьгувати! Чого ми тільки не вигадували, коли збиралися в неділю у чиємусь домі. В ті часи дітей не вивозили на дачу. Ми постійно жили в міських будинках, зате надолужували це своєрідне ув'язнення тим, що обнишпорювали будинок згори донизу і знизу догори, не проминаючи жодного закутка. Ми з гласом скочувалися зі сходів, гасали по коридорах, видиралися на підвіконня і навіть вилазили крізь слухові віконця на дах.

Минали роки, і характер наших розваг поступово змінювався. Між трьома сімома роками ми скакали верхи на вінниках, мов на конях, а за диліжансам правили стільці; лялькам ми відривали руки й ноги, а м'ячики проколювали шпильками, щоб випустити з них повітря. Потім приходили розваги більш осмислені, в яких хлопчаки виявляють нахил до майбутньої професії, а в дівчаток пробуджується материнський інстинкт та цікавість до хатнього господарювання. В цей період хлопчики погордливо відокремлюються від дівчаток і влаштовують військові паради, маршируючи й вимахуючи дерев'яними шаблями. Дівчатка тим часом шиють сорочечки та чепчики для ляльки-немовляти,

що її доглядає найменше п'ять або шість няньок: одна годувє «малю» супом, друга тиєє йому соску, третя перепопиває та купає його. Є дівчатка легковажніші — ці граються в світське життя, чіпляють на себе розкішні мантілі своїх бабусь, ходять у гості, обмажуються строкатими віялами. Невинна дитяча панорама майбутнього життя дорослих, театр безжурних марionеток!

Потроху для багатьох із нас настав вік між десятма та п'ятнадцятьма роками. Звичайно, ми не одразу перестали бути дітьми, але ніхто вже не висміував пір'я з півнячого хвоста, щоб прикрасити собі сомбреро, не вузував кота у горіхові шкаралупки, не витягав нишком із шафки цукор та ізюм. Адже в цьому віці, який недарма називають «півнячим», хлопчики намагаються поводитися дуже незалежно, потай куряті і в усьому наслідують дорослих чоловіків. До дівчат вони ставляться то з відвертою грубістю, то з надмірною люб'язністю. У дівчат з'являються свої таємниці, вони часто сміються без усякого приводу, а іноді зачіпливо жартують із хлопцями, бентежачи їх своїм лукавством, яке в жіночої статі розвивається дуже рано.

Але ми всі змалку зростали разом; тітчині діти гралися з нами щодня, і ми зовсім не відрізняли, котра з дівчаток нам рідна сестра, а котра двоюродна, отож до всіх ставилися просто й широко, без найменшого натяку на «галантність». Та все-таки форма наших розваг змінилася. Нам дуже подобалося влаштовувати вечірки з танцями, на які можна було запrositi кого-небудь з друзів. Ми влаштовували такі вечірки на кожні іменини і на кожне свято: ми базікали,

загадували загадки, грали у фанти, та найбільше нам подобалося танцювати.

Танцювати! У юні роки це слово звучить особливо прінадливо, є в ньому щось незвичайне, подих надії, яка завжди притаманна юності, коли життя уявляється як цікавий роман. Для підлітка танці — це й приємні фізичні вправи, і символічне втілення майбутнього кохання, без якого годі уявити собі молодість.

Отож ми танцювали і вже не заздріли ні студентам, ні молодикам із казино, що пригощали там дівчат цукерками. Ми самі почували себе людьми, бо мали свої власні вечірки.

Що ж ми танцювали? Всі танці, які тільки існували на світі. У великий залі, не дуже яскраво освітлений, під звуки піаніно, на якому грала одна з молодших сестер, ми спершу танцювали сучасні танці — вальси, мазурки, галопи, — потім переходили до давніших — лансє, кантрдансів, менуетів, а закінчували іспанськими танцями — хотою, болеро, сапатеадо, рібейраною... Ми підстрибували, наче піштовхувані невидимими пружинами, вибухи сміху змішувалися з фальшивими акордами піаніно, скрипіла підлога, з килима підіймалась пилюка, люстра та канделябрі тихенько дзенькотіли в такт нашим стрібкам.

Час від часу в двері з цікавістю залядав хтось із дорослих. Суворе лице батька і змарніле від важкої роботи обличчя матері світилися радістю, коли вони бачили нас задоволеними. Іноді нам казали: «Обережіші з цими меблями»; «Не розбійте вазу»; «Краще прибрати порцеляновий сервіз, а то ще розб'ється...» Якихось істотніших уважень ми від батьків ніколи не чули.

Одного вечора, перестрибуючи через два східці на узвозі Кітана, я майже піштовхнувся на священика, що повільно сходив нагору. Він обізвав мене дурним телепесом. Довелося зупинитись, і священик, який виявився вікарієм монастиря святих бернардинок, почав вчитувати мені й ставити всілякі безглузді запитання. Це мені аж ніяк не сподобалось. Мій співрозмовник дратував мене, і я вирішив посміятися з нього. Отець вікарій монастиря святих бернардинок мав звичай втручатися не в свої справи і завжди пхав носа в чуже життя. Одного разу я чув таку розмову між матір'ю та куховаркою:

— Франсіско, чому ти не принесла сомів, я ж тобі казала. Хіба не було сомів на базарі?

— Були, були, я вже майже купила отаких здоровенних.

— Ну, то де вони?

— А якраз у цей час проходив отець вікарій і почав мене лаяти, і звелів купити щук, бо мовляв, тільки нехристі їдять сомів у такі дні... Він сам навіть виторгував для мене кілька щук, і то досить дешево!

Для дітей отець вікарій був усе одно що чорт. Він здавався нам лихим і жорстоким — зі своєю доскіпливістю, зі своєю ненавистю до всяких розваг.

Отож не слід дивуватися з того, як я відповідав на запитання священика, коли він спинив мене на сходниках.

— То у вас танцюльки, так? Дійшло до мене... Бо, зрештою, стає відоме все. І мати вам дозволяє?.. І батько не проти?.. А як ви танцюєте — хлопці з хлопцями, а дівчата з дівчатами чи впереміш?.. І ніхто за вами не доглядає? Оце так республіка! А ви танцюєте оті нові танці, де партнери пригортаються одне до одного?.. Так! Отже, це правда! Я вгадав! Нюх у мене добрий! А як ви тримаєте дівчат? За талію?.. Руками?.. Ісусе, господи всемогутній! Невже ж твоя мати, така розумна, така побожна, така достойна сеньйора, може бути настільки сліпою... Розкажи мені все... Не приховуй нічого, сину мій, нічого! Скажи правду! Ніхто нас не чує... У тій напівтемній залі, під час ваших пекельних танців... не було... не знаю, як це висловити... не було якогось контакту... непристойного... між особами різної статі... якось такої пози?..

— Авжеж було! — вигукнув я, не тямлячи себе. — Хіба ми не живі люди? Та й не діти ми вже, отче вікарій. Так цілуємося, аж на вулиці чути!

— Господи Ісусе, свята діво Marie! Сину мій, та що ж це ти мені розказуваш! — простогнав священик, стискаючи руками голову й вирячивши від жаху очі. — Я таки підозрював! Але не до такої міри, не до такої міри! Сину, стривай-но, вислухай мене! Ти заинапастиш свою душу й душі своїх нещасних родичів. Господи! Слухай, Рамоне, треба покласти цьому край... Треба, щоб ти негайно пішов до матері і все розказав їй. Мовляв, матусю, ви не лякатесь, але ми повинні призиатися вам... У домі котиться отаке й таке...

— Але ж ми всі задоволені,— відповів я з лукавством у голосі, бо святий отець почервонів так, аж в очах у нього заіскрилося. — Ми дочекатися не можемо танців!..

— Он ти який хлопче! — суворо кинув мені отець вікарій. — Ну то гаразд. Вам пощастило завести мене в оману, але з божою поміччю я покладу край цьому неподобству, можеш не сумніватися.

Він загорнувся в сутану й пішов.

Того вечора ми якраз зібралися на танці, бо було якесь свято. Усі зійшлися на багато раніше від призначеного часу, коли раптом до зали увійшла моя мати, і, подивившись на неї, ми зрозуміли: щось сталося.

— Іди-но сюди, Рамоне,— сказала вона, відводячи мене вбік. — Слухай, ти вже не дитина і повинен зрозуміти. До нас оце завітав отець вікарій з монастиря святих бернардинок і розповів нам з батьком жахливі речі. Він каже, що своєю поведінкою ви обурюєте всіх поважних людей у місті, що сьогодні вранці ти нібіто сам признався йому в дуже негарних речах і що ми не батьки й не християни, коли негайно не покінчимо з цим... Батько дуже засмутився, а я навіть заплакала...

— Та що ви, матусю! — вигукнув я. — Чого ви слухаєте нісенітниці, які верзе отець вікарій? Я ж просто пожартував, я все це вигадав, щоб подратувати його! Хіба самі ви не приходите майже щоразу на наші танці?

— Не має значення, сину, не має значення. Батько занепокоєний, я також. Справді, оті танці... так близько одне до одного...

— Але ж усюди так танцюють, мамо! — із запалом заперечив я. — Навіть на аристократичних вечірках...

— А тут не аристократична вечірка, — урвала мене мати. — Ми з батьком забороняємо вам танцювати. Годі, грайтесь на вулиці... водіть хороводи...

— Хороводи на вулиці! Наче нам по п'ять років!

— Ну, тоді... читайте, грайте в карти.

— Наче нам по шістдесят!

— Ну, робіть що хочете... тільки не танцюйте. Сказано — і край! I перекажи іншим...

Мати пішла, а я повідомив усіх про її наказ. Сумні й зажурені зібралися ми біля піаніно, мовчки дивлячись одне на одного. Ми почували себе не тільки несправедливо скривдженими, а й пригніченими. Одна з моїх двоюрідних сестер, дівчинка одинадцятн років, зйшла за штору й почала плакати. Друга, трохи старша — їй було дванацять років, — тихо сказала мені:

— Нехай-но я тільки зустріну на вулиці того отця вікарія, я йому покажу!

Отак ми стояли, пригнічені й розчаровані, коли несподівано в дверях з'явилася поважна постать вікарія в супроводі наших батьків. Священик аж сяяв від утіхи: по-перше, йому підкорилися, а по-друге, він урятував наші душі.

— Добривечір, любі хлопчики й дівчатка! — весело привітався він.

Моя мати, посміхаючись і ніби вибачаючись, пояснила йому:

— Бачте, всі вони тут... Зовсім замутилися, бідолашні, наче їм вирвали зуба. Ім так подобається танцювати...

— Подобається танцювати? Але ж, сеяйоро, хто забороняє їм танцювати? Я не казав, щоб вони не танцювали. Все можна робити на п'яму світі, потрібно тільки знати як. Ваші діти не повинні танцювати непристойні танці...

— Тоді скажіть нам, отче, які танці мораль дозволяє, бо мені прикро бачити своїх дітей такими зажуреними, — мовила мати. — Що, по-вашому, можуть вони танцювати?

— Що можуть вони танцювати? Багато є гарних танців. Ну хоч би танець херувима.

— Херувима? — закричали ми в один голос. — А що це за танець?

— Не знаєте? От бачите, ви не знаєте найпрекрасніших речей! — I поважний святий отець із майже юнацьким запалом вибіг на середину зали. — Коли не знаєте, я вас навчу. Ти, Рамоне, сюди... — Він повів мене в куток зали. — А ти, Кончіто, туди, — і показав у протилежний куток. — А зараз, зграйте-но мені на цьому піаніно який-небудь релігійний мотив... Ні, ні, краще вільяносіко¹. Отак... Добре! Добре! Ля-ля-ля... — I святий отець натхненно замуркотів мелодію. — Так, тепер ти, Рамоне, виходиш із кутка, змахуєш руками, наче крилами, піднімаєш одну ногу в такт, потім другу, дивись-но... — Отець вікарій усе це показував. — Ти, Кончіто, скрещуєш руки на грудях, опускаєш очі долу і дуже скромно робиш реверанс на кожен крок, який херувим ступає до тебе... Так, Рамоне... Ану, Кончіто... Наче крилами, наче крилами!.. У такт! У такт!

Я не знаю, хто засміявся першій, здається, моя двоюрідна сестричка, яка плакала за шторою; її плач раптом петрворився на сміх, дзвінкий, наче дзоротіння струмочків. Та й як було не засміятися, дивлячись на отця вікарія, який, підкотивши сутану, піднімав ноги — «у такт, у такт»... Засміялися й інші діти, не утримався і я, «херувим», а Кончіта, моя ангельська партнерка, забувши про гарний тон і скромність, аж за живіт хапалася від реготу. Навіть матуся, яка не часто всміхалася, витягла хусточку й затулила рота. Я помітив, що й батько, який повернувся до нас спиною і квапливо подався до свого кабінету, мало не помирав зо сміху, судячи з конвульсивних рухів його плечей.

Ніколи ми так не сміялися, як того вечора. А думали ж, що доведеться страшенно нудьгувати.

Як далеко тепер мое золоте дитинство! Життя давно вхопило мене в свої грубі обійми, наділяючи мене прикростями щодня, а то й частіше. Я став письменником, і протягом свого творчого життя мені не раз випадало зустрічати критиків, які, наслідуючи приклад отця вікарія, хотіли примусити мене танцювати тільки «танець херувима» і неодмінно «в такт».

З іспанської переклала
Маргарита ЖЕРДІНІВСЬКА

¹ Старовинна іспанська пісня, переважно релігійного змісту.